

تبیین آینده‌پژوهانه تأثیر رفتار گروه‌های تکفیری بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران (۲۰۱۸ - ۲۰۲۸م)

همت‌اله شمولی^۱

محمدعلی بصیری^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۲/۱۷

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۷/۰۵/۱۹

فصلنامه آفاق امنیت / سال یازدهم / شماره سی و نهم - تابستان ۱۳۹۷

چکیده

گروه‌های تروریستی یکی از مهم‌ترین تهدیدات علیه امنیت ملی در طول دوره‌های مختلف بوده است که با اقدام انحصارگرایانه و ایدئولوژیک خود برای مبارزه با هویت ملی، جامعه را قطب‌بندی کرده و در نهایت، امنیت ملی را مختل می‌کنند. هدف این پژوهش، شناخت رفتار گروه‌های تکفیری و تروریستی در آینده و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران است. پرسش اصلی پژوهش این است که رفتار گروه‌های تکفیری چه تأثیری بر آینده امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در سال‌های (۲۰۱۸ - ۲۰۲۸م) خواهد داشت؟ فرضیه پژوهش این است که از دیدگاه آینده‌پژوهی، رفتار گروه‌های تکفیری در آینده با تشدید فرقه‌گرایی مذهبی و اختلافات قومی و زبانی، آینده امنیت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و تمامیت ارضی جمهوری اسلامی ایران را تحت تأثیر قرار می‌دهد. روش پژوهش بر پایه سناریونویسی که یکی از مهم‌ترین شیوه‌های تحلیل آینده‌پژوهی است، قرار دارد. بر اساس یافته‌های پژوهش به نظر می‌رسد در این خصوص چهار سناریو را می‌توان مطرح ساخت که عبارتند از: ۱. سناریوی محتمل: که ادامه وضعیت موجود همین روندها و احتمال اینکه از طرف گروه‌های تکفیری ضرباتی قابل توجه به امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در مناطق قابل نفوذ وارد شود، وجود دارد. ۲. سناریوی مطلوب: از بین رفتن کامل و ریشه‌کن شدن گروه‌های تکفیری و عدم تهدید امنیت جمهوری اسلامی ایران. ۳. سناریوی ممکن: پیروزی کامل گروه‌های تکفیری در منطقه و امکان به‌چالش کشیدن کامل امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با ورود آنها به کشور. ۴. سناریوی باورکردنی: شکست و رفتن گروه‌های تکفیری از غرب آسیا و حضور آنها در مناطق دوردست مثل آفریقا یا آسیای شرقی دور و زدن ضربات محدود و کم‌اهمیت به امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. شدت و ضعف هر کدام از این سناریوهای چهارگانه در قالب ۱۲ شاخص، سنجیده شده است. چهارچوب نظری این پژوهش بر اساس نظریه رئالیسم تدافعی و رئالیسم تهاجمی است.

واژگان کلیدی: آینده‌پژوهی؛ سناریونویسی؛ گروه‌های تکفیری؛ رئالیسم تدافعی؛ رئالیسم تهاجمی؛ جمهوری اسلامی ایران.

این تحقیق برگرفته از رساله دکتری علوم سیاسی گرایش مسائل ایران انجام گرفته و در پژوهشکده راهبردهای انتظامی پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی ناجا می‌باشد.

۱. نویسنده مسئول: دکتری علوم سیاسی، عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی ناجا، تهران، ایران

hshamouli@gmail.com

basiri@ase.ui.ac.ir

۲. دکتری علوم سیاسی، دانشیار گروه علوم سیاسی دانشگاه اصفهان

مقدمه

رشد جریان گروه‌های تکفیری، با برداشت مختص و افراطی خود از دین اسلام، چند سالی است که در مناطق سنی‌نشین به‌ویژه کشورهای همجوار ایران، رشد قابل توجهی داشته است. اقدامات و تحولات عقیدتی و فکری و نیز رخداد‌های امنیتی و مذهبی در کشورهای همجوار ایران، باعث اهمیت پیدا کردن این موضوع شده است. به‌همین دلیل و بنا به اهمیت موضوع، در این پژوهش به بررسی «آینده‌پژوهی رفتار گروه‌های تکفیری و تأثیر آن بر امنیت ملی ایران» پرداخته‌ایم. افزایش اندیشه سلفی‌گری، امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را هدف گرفته و با به‌چالش کشیدن آن، تأثیرات منفی بر امنیت ملی وارد ساخته است. گروه‌های تکفیری - سلفی، ریشه در جریان‌های مذهبی گذشته تاریخ اسلام دارد. این جریان، با ذهنیتی جزمی با بسیاری از مسائل، با عنوان‌هایی چون شرک و بدعت مبارزه می‌کنند. سلفی‌ها پایبند به ظواهر احکام قرآن و سنت بوده و در این راه تعصب شدیدی به خرج می‌دهند. حملات انتحاری که امروزه در عراق، پاکستان، افغانستان و هر کشور اسلامی مشاهده می‌کنیم، عموماً با پشتوانه فکری سلفی‌های وهابی صورت می‌گیرد. احمد بن حنبل^۱ را می‌توان نقطه عطفی در تاریخ مخالفت‌های اصحاب حدیث با گروه‌های مخالف آن از قبیل جهمی^۲، قدریه^۳، معتزله^۴، اهل رأی و وابستگان آنان و همچنین شیعه و جماعت‌های منتسب به آن دانست. گروه‌های سلفی که در کشورهای عربستان و سایر کشورهای شورای همکاری خلیج فارس پراکنده هستند، اصول و مبانی فکری خود را بر اساس حدیث‌گرایی بنا نهاده‌اند که مهم‌ترین متفکرین این گروه‌ها ابو محمد حسن بن خلف بهاری (۳۲۹ق) در قرن چهارم و احمد ابن تیمیه (۶۶۱ق) می‌باشند و محمد بن عبدالوهاب (۱۱۵۰ق) با طرح نظریه بازگشت به اسلام و تعبیر اطاعت از سلف صالح به‌صورت افراط‌گرایی، مذهب وهابیت را مذهب صالح معرفی نمود (قادری، ۱۳۹۲: ۱۰۵). خاستگاه جریان‌های سلفی، کشور عربستان است و رشد و گسترش جریان‌های سلفی‌گری در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس که اقتصاد آنها با افزایش فروش نفت و کسب ثروت از این طریق باعث شده است که از لحاظ اقتصادی تقویت شوند و سازمان‌هایی مثل القاعده و داعش نمونه‌ها و مصادیق عینی و کنونی جریان‌های سلفی می‌باشند. گسترش حوزه نفوذ جریان‌های سلفی در منطقه غرب آسیا و ایجاد تهدید علیه محور مقاومت (ایران، عراق، سوریه، لبنان) باعث شده است که امنیت و حوزه نفوذ

1. Ahmad Ibn Hanbal
 2. Jahimiyeh
 3. Ghadrieh
 4. Mutazeleh.

منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران را با چالش مواجه سازد. لذا شناخت ابعاد رفتار جریان‌های سلفی که باعث شده محیط امنیتی جمهوری اسلامی ایران در منطقه غرب آسیا را با تهدید مواجه سازد، امری مهم است. بنابراین، شناخت واقعی سیاست‌ها و راهبردهای دشمن به‌خصوص در محیط جمهوری اسلامی ایران به‌منظور اتخاذ تدابیر و تمهیدات مقابله‌ای، امری ضروری بوده و نیاز است مراکز دفاعی و راهبردی کشور با این‌هدف، تحرک‌های دشمن در منطقه و همکاری آن با کشورهای همسایه را با دقت رصد نموده تا بتواند با شناسایی تهدیدها، کشور را برای هرگونه اقدام مقابله‌ای در قبال تهدید، آماده نمایند. پژوهش حاضر با هدف شناخت رفتار امنیتی گروه‌های تکفیری بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، تنظیم شده است.

آنچه مقاله حاضر را با تحقیقات دیگر متفاوت می‌کند، این است که با استفاده از روش سناریونویسی و تجزیه و تحلیل روندها، در قالب آینده‌پژوهی فضای فراروی امنیت منطقه جنوب غرب آسیا و جمهوری اسلامی ایران ترسیم می‌شود، به‌گونه‌ای که با ارائه راهکار برای مسئولین جمهوری اسلامی ایران، خطرات گروه‌های تکفیری در آینده مورد کاوش قرار خواهد گرفت که تاکنون چنین پژوهشی صورت نگرفته است و این پژوهش هم از لحاظ کاربردی و هم از لحاظ نظری، مورد نیاز کشور است و در جای خود دارای اهمیت ویژه می‌باشد.

روش پژوهش

در این پژوهش از روش سناریونویسی که یکی از روش‌های آینده‌پژوهی است، با رویکردی توصیفی - تحلیلی رویدادهای آینده‌ای که ممکن است تحت شرایط، رخ دهد، بررسی شده است. لذا سناریوها با کشف نظام‌مند چالش‌ها و فرصت‌ها در خدمت تدوین راهبردها قرار می‌گیرد (Makridankis, 1986: 215).

آینده‌پژوهی معادل مطالعه آینده است. این روش تفکرات فلسفی و مدل‌های مختلف بررسی و مطالعه آینده را مطرح و با استفاده از آنها، آینده‌های بدیل و احتمالی را ترسیم می‌نماید و لذا، آینده‌پژوهی، ابزاری برای مهندسی هوشمندانه آینده است (ناصرآبادی، ۱۳۷۹: ۲۵).

تبدیل نتایج و خروجی‌های سناریو به تصمیم‌های اجرایی مشکل است. نتایج این روش محدود به نظر افراد شرکت‌کننده در جلسات سناریو نویسی است و بیشتر بر تحلیل‌های کیفی استوار است (حاجیان، ۱۳۹۱: ۲۶۸).

روش جمع‌آوری اطلاعات پژوهش حاضر، کتابخانه‌ای و اسنادی و همچنین یافته‌های

تحقیق به شیوه‌ای توصیفی - تحلیلی مورد بررسی قرار گرفته است. در این پژوهش، به رفتار گروه‌های تکفیری و تأثیر آنها بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در قالب چهار سناریو شامل: آینده ممکن، آینده باورکردنی، آینده محتمل و آینده مطلوب پرداخته می‌شود و سپس هریک از چهار سناریو براساس ۱۲ شاخص اولویت‌بندی می‌شوند و سناریویی که شاخص‌های آن، بالاترین اثر در تحقق آن در آینده را تأیید می‌کند، اولویت اول می‌شود. سناریویی که بیشتر شاخص‌ها تحقق آن را در آینده تأیید می‌کند، اولویت دوم؛ سناریویی که شاخص‌ها کم‌تر احتمال رخ دادن آن را تأیید می‌کند؛ اولویت سوم و سناریویی که کم‌ترین اثر شاخص‌ها احتمال رخ دادن آن را در آینده تأیید می‌کند، در اولویت چهارم قرار دارد.

یکی از نکات مهم در زمینه مطالعات آینده، تعیین افق و فواصل زمانی است که انجمن آینده جهان^۱ آن را ۵ ساله می‌داند. و چوزف^۲ دسته‌بندی را به پنج دوره آینده نزدیک (از حالا تا یک سال بعد)، آینده کوتاه‌مدت (از ۱ - ۱۰ سال بعد) و آینده متوسط (از زمان حال تا ۱۰ - ۲۰ سال آینده) و آینده درازمدت (از زمان حال تا ۲۰ - ۳۰ سال آینده) و آینده دور (از زمان حال تا ۳۰ - ۴۰ سال آینده) و بیشتر از آن تقسیم‌بندی کرده است. مبنای ده‌ساله، محدوده حداقل زمانی در رویکرد آینده‌پژوهی است (حاجیانی، ۱۳۹۱: ۲۳۲).

تفکیک اصطلاحات

برای بررسی رفتار گروه‌های تکفیری، تفکر راهبردی مبتنی بر اصل تفکیک میان سه جریان سلفی‌گری، وهابیت و گروه‌های تکفیری است که هر کدام از این سه جریان به صورت مجزا معرفی می‌شوند.

۱. سلفی‌گری

عملکرد و رفتار سلفی‌گری تکفیری ریشه در مبانی اعتقادی آنان دارد. آنان با قرائتی انحرافی از مبانی اصیل و کلیدی اسلامی، دیدگاهی انحرافی را رقم زده‌اند. در حوزه روش‌شناسی بر نقل‌گرایی مفرط در برابر عقل‌گرایی تکیه می‌کنند و ظواهر متون را حجت دانسته و همین امر موجب شده است نسبت حوزه‌های تشریح را به مرجعیت سلف توسعه دهند. آنان در هستی‌شناسی دیدگاهی حس‌گرایانه دارند. همچنین آنان با استفاده از مفهوم جاهلیت و تسری آن به جوامع اسلامی، دیدگاهی متفاوت با سایر مسلمین ارائه کرده‌اند (فرمانیان، ۱۳۸۶: ۶۳).

1. World future Society
2. Chozef

۲. وهابیت

وهابیت یکی از فرقه‌هایی است که در قرن ۱۲ هجری به‌وسیله محمد بن عبدالوهاب (۱۱۱۱ - ۱۲۰۷ق) شکل گرفت. تبلیغ رسمی مبانی فکری وهابیت مبتنی بر انحرافات شدید در امور اعتقادی، اثبات شرک و کفر فریق اسلامی به‌وسیله ابن تیمیه به سال ۶۹۸ هجری قمری در منطقه شام آغاز شد. وهابیت در زمان محمد بن عبدالوهاب با همکاری تنگاتنگ محمد بن سعود و با استفاده از مستشاران نظامی انگلیسی، در منطقه نجد و درعیه گسترش یافت. محمد بن عبدالوهاب به‌شدت تحت تأثیر کتاب‌های ابن تیمیه قرار گرفته بود. پس از وی افرادی مانند آلوسی، ابن بدران دمشقی و رشیدرضا به انتشار عقاید وهابیت پرداخته‌اند. باتوجه به رواج سریع وهابی‌گری میان مردم، به‌ویژه جوانان و خطرات و پیامدهای مخرب آن، نیاز به بررسی دقیق عقاید وهابیت و نقد صحیح آن کاملاً آشکار می‌شود. برای اثبات، استحکام ارتباط معنوی شیعیان با ائمه اطهار، را شرک می‌دانند (قادری، ۱۳۹۲: ۱۰۷).

خطرناک‌ترین چیزی که ابن تیمیه، نظریه پرداز و بنیان‌گذار فکری وهابیت در آغاز دعوت خویش مطرح ساخت و افکار عمومی را متشنج و عقاید مردم را جریحه‌دار کرد، متهم‌ساختن مسلمانان به کفر و شرک بود. وهابیت، شیعه را به دلیل اعتقاد آنان به توسل، تبرک، درخواست شفاعت از معصومان (ع)، زیارت قبور ایشان و... مشرک خواند. هدف آنان از ابراز این عقاید، گسستن ارتباط شیعیان با ائمه اطهار (ع) است (روحی براندق و دیگران، ۱۳۹۴: ۹۲).

۳. تکفیری

رفتارشناسی سیاسی تکفیری‌ها، ذهن پژوهشگران را به سوی شباهت آنان با جریان خوارج در تاریخ صدر اسلام در دوره امام علی (ع) و ادامه این جریان تا چند قرن بعد، سوق می‌دهد. موارد بسیار زیادی، شباهت موضع‌گیری‌ها، رفتارها و استدلال‌های اندیشه‌ای را، در ذهن، مفهوم‌سازی «نوخارجی» یا «خوارج زمان» تولید و تداعی می‌کند که می‌توان آنان را «نوخوارج» دانست. برخی از گروه‌های معارض اسلامی با شعار به ظاهر حق‌پرستانه توحیدی، جنایات غیرانسانی مرتکب می‌شوند و غیر خود را کافر می‌پندارند (مجموع الفتاوی، ج ۵: ۳۰۶). درحالی‌که درحقیقت آنها، علی‌رغم ادعای مسلمانی خود، درعمل کافرند. اینها عامدانه و عالمانه به امر تکفیر و کشتن غیرمفکران خود اقدام می‌کنند. در عصر حاضر مخالفان نظام جمهوری اسلامی با دستاویز قرارداد این تفکر، به شبهه‌افکنی و معرفی اسلام به‌عنوان دین خشونت، پرداخته‌اند. اصول حاکم بر مبانی فقهی جهاد در اسلام، به ارائه فرهنگ صلح جهانی منجر می‌شود، و عملیات جنگی گروه‌های معارض،

جهاد محسوب نمی‌شود. علمای اهل تسنن و شیعه همه اتفاق نظر دارند که امر تکفیر خارج از مبانی اسلامی و مضر به حال مسلمانان است و همه مسلمانان باید علیه چنین توطئه‌ای که جامعه اسلامی را دچار مشکلات کرده است، اقدام مناسب کنند؛ زیرا تحرکات تکفیری و عملیات جنگی گروه‌های معارض اسلامی، توطئه‌ای است از سوی بیگانگان که هدف اصلی آن ایجاد تفرقه بین مسلمین و زشت‌جلوه‌دادن چهره اسلام با کارهای وحشیانه‌ای است که این امر هیچ‌گاه در تاریخ سابقه نداشته است (جعفری و دیگران، ۱۳۹۳: ۲۷).

در این پژوهش گروه‌های تکفیری داعش در سوریه و عراق مبنای پژوهش است و به گروه‌های مشخص که در این دو کشور داعش را شکل داده‌اند، مثل جماعت توحید و جهاد، جبهه النصره، ارتش اهل سنت و جماعت، پرداخته شده است. قلمرو مکانی دو کشور عراق و سوریه و جمهوری اسلامی ایران و حدود زمانی ۱۰ ساله ۲۰۱۸ - ۲۰۲۸ م حداقل دوره در رویکرد آینده‌پژوهی این تحقیق است.

چارچوب نظری

چارچوب نظری در این پژوهش براساس نظریه فقهی و کلامی تکفیر و دو نظریه رئالیسم تدافعی و رئالیسم تهاجمی است که به شرح ذیل تبیین می‌شوند.

الف) مبانی فقهی و کلامی تکفیر

«تکفیر پدیده‌ای است که از زمان امام علی(ع) و ماجرای حکمیت تا کنون همواره جهان اسلام را به خود مشغول کرده است. در دوران معاصر نیز، گروهی از سلفیان، موسوم به تکفیری، با این دستاویز به ریختن خون مسلمانان مباحات می‌کنند. آنها با استناد به اندیشه‌ها و آرای بزرگان خود، این کار را عمل به دستورهای دینی می‌دانند (فیضی، ۱۳۹۴: ۹۷).

«تأکید بر احیای خلافت و استقرار آن در جهان اسلام، استفاده از تکفیر در حد گسترده و اعلام جهاد علیه سایر مسلمانان، ویژگی بارز ایدئولوژی این گروه است».

فقه تکفیری‌ها پنج اصل نظری دارد که بسیار مهم است:

اولین اصل: اینکه دنیا را به‌طور خودکار به توحید و شرک یعنی مؤمن و غیر مؤمن تقسیم می‌کنند. درواقع، دسته‌بندی قبلی دارالایمان و دارالکفر یا دارالاسلام و دارالکفر را همچنان حفظ می‌کنند و اساس این رابطه مبتنی بر جهاد ابتدائی و نه جهاد دفاعی است. درحقیقت، در ادبیات اسلامی وقتی از جهاد بحث می‌شد از دو نوع جهاد صحبت می‌کردند؛ ابتدائی و دفاعی. اینها بیشتر بر جهاد ابتدائی تأکید می‌کردند و یکی از اساسی‌ترین بحث‌هایشان همین است. سلفی‌های جدید یا همان تکفیری‌ها دو اصل را باهم دنبال

می‌کنند: یکی دعوت است، دیگری جهاد است؛ تحت عنوان جهاد دعوت و جهاد سلاح یا اسلحه. این دو را کنار هم قرار می‌دهند (پژوهنده، ۱۳۸۶: ۱۹۵).

دومین اصل: اصل فقه تکفیری‌های معاصر که خیلی مهم است، این است که اینها معتقدند که باید نقل را بر عقل مقدم دانست. تقدم نقل بر عقل را اکثر دستگاه‌های فقهی قبول دارند، اما آنجا این بحث مطرح بود که بخشی از نص اجمال دارد. بنابراین، باید اینها را با روش‌های عقلی شفاف کرد. درحالی‌که سلفی‌ها این طور نیستند. بنابراین، اصل مهمی که دارند و شاید هم بتوان گفت کلیدی‌ترین اصل است این که نقل بر عقل مقدم است و نص هم‌اشار شفاف است و نیاز به توضیح ندارد. آنها می‌گویند توضیح، کار ترسوها و محافظه‌کاران است. درواقع، تکفیری‌های معاصر، تفسیر و توجیه را یکی تصور می‌کنند و می‌گویند هر تفسیری نوعی توجیه است و این کار شهامت جهان اسلام را می‌گیرد (مجموعه مقالات کنگره جهانی جریان‌های تکفیری، ۱۳۹۵: ۳۱۱).

سومین اصل: «رد تأویل» است. آنها معتقدند اگر باب تأویل یا تفسیر را بازکنیم، اساس دین از بین می‌رود. آنها جمله‌ای دارند به این شکل که «لو فتحنا باب‌التأویل لانهدم الدین» اگر باب تفسیر را باز کنیم، این تفسیر تا انتها همین طور حرکت می‌کند و نمی‌شود کاری هم پیش برد (مجموعه مقالات کنگره جهانی جریان‌های تکفیری، ۱۳۹۵: ۳۱۱).

چهارمین اصل: «فراوانی استناد به آیه» است؛ یعنی آنها معتقدند هر حکمی را باید به آیه‌ای ارجاع داد. بنابراین، در تمام عملیات‌های تروریستی خود قرآن پخش می‌کنند. به‌نحوی که می‌توان گفت که این عمل جزئی از آئین‌هایشان شده است (مجموعه مقالات کنگره جهانی جریان‌های تکفیری، ۱۳۹۵: ۳۱۲).

پنجمین اصل: اصل «اتباع در مقابل ابتداع» است، اتباع یک واژه عربی است به‌معنای تبعیت کردن. سلفیان معتقدند که از نص باید تبعیت کرد و هر نوع چیز جدیدی اضافه شود، نوعی بدعت است. آنها می‌گویند نص وجود دارد، احتیاج به توضیح هم ندارد. مشکل مسلمانان عمل است که عمل ندارند و به‌جای اینکه عمل کنند وقتشان را صرف این روش‌های تفسیری می‌کنند و توجیه می‌کنند. آنها کار خود را اتباع یعنی تبعیت از نص آیه می‌دانند. می‌گویند آیه وجود دارد، شما آیه را بردارید و بهش عمل کنید، دیگر احتیاج به توضیح خاصی ندارد. معتقدند آیه را هم هر کس یک مقدار ادبیات عربی بخواند می‌فهمد؛ احتیاج به مجتهد، واسطه، مفسر و این جور چیزها هم نیست (پژوهنده، ۱۳۸۶: ۲۷۲).

ب) مبانی کلامی تکفیر

تکفیر یعنی نسبت کفر دادن به شخص مسلمان. در صورتی که این نسبت ثابت شود، فردی که تکفیر شده، مرتد محسوب می‌شود و از مزایای فردی، خانوادگی و اجتماعی مسلمانان

محروم می‌شود. رشید رضا، به‌عنوان پایه‌گذار نهضت سلفی معاصر، می‌کوشد با ضابطه‌مندکردن این مسئله، مصادیق اجرای آن را بسیار محدود کند. او ملاک تکفیر را انکار یکی از ضروریات دین می‌داند، خواه به‌صورت مستقیم باشد یا غیرمستقیم (رشید رضا، ۱۹۹۰: ۳۹). از دید او، ضروریات دین عبارتند از: آموزه‌های قطعی‌السند دینی که در صدر اسلام بر آن اتفاق نظر بوده است و شامل اصول دین و برخی از فروع دین می‌شود، ولی در اجرای احکام ارتداد، با فرق گذاشتن بین ملاک تکفیر و اجرای آن درباره فردی خاص، دو شرط مهم برای آن قرار می‌دهد تا بدین ترتیب مصادیق اجرای آن محدود شود. آن دو شرط عبارتند از: ۱. انکار از سر جهلی که عذر محسوب نمی‌شود، یا آگاهانه باشد. ۲. انکار به‌نحوی باشد که مشمول قاعده درء حدود نشود. براساس قاعده درء، کسی که به سب شبهه (حکمیه یا موضوعیه) مرتکب فعل حرام شود، نباید مجازات شود. وی با تأکید بر اینکه این قاعده مخصوص احکام فقهی نیست و شامل عقاید نیز می‌شود، به ادله متعددی در این باره استناد می‌کند. از این‌رو، اگرچه برخی عقاید شیعه براساس مبنای نظری او کفر محسوب می‌شود، اما شیعیان را در این عقاید متأول می‌داند. در نتیجه، اجرای احکام مرتد را درباره آنها جایز نمی‌شمارد. بنابراین، بطلان این ادعای سلفیان تکفیری که ابن تیمیّه و شاگردانش قتل شیعیان را جایز و بلکه واجب می‌دانند، آشکار می‌شود (فیضی، ۱۳۹۴: ۱۱۰).

ج) نظریه رئالیسم تدافعی

رئالیسم تدافعی، رویکردی امنیتی به نظام بین‌الملل دارد و قدرت و امنیت مهم‌ترین عناصر در رئالیسم تدافعی هستند (مشیرزاده، ۱۳۸۴: ۱۳۴).

اصول نظریه رئالیسم تدافعی به شرح ذیل است:

۱. امنیت: مسئله اساسی و اصلی در رئالیسم تدافعی، امنیت است و امنیت یک امر نسبی است؛ یعنی اگر دولتی به‌دنبال افزایش امنیت خود باشد، باعث ناامنی در نظام بین‌المللی می‌شود و مسئله امنیت همیشه مطلق نیست و نمی‌توان به یک امنیت جهانی دست یافت و دولت‌ها همیشه دنبال یک امنیت پایدارند.

۲. قدرت: توانایی تحمیل اراده یک دولت از طریق نظامی یا غیرنظامی بر دولت دیگر از مصادیق مهم قدرت در نظریه رئالیسم تدافعی است.

۳. درک تصمیم‌گیرندگان: تصویری که تصمیم‌گیرندگان یک دولت دارند و این تصورات و ادراکات در قالب رفتار سیاسی انعکاس پیدا می‌کند در نظریه رئالیسم تدافعی مطرح است (Mearsheimer, 2011: 2).

۴. نظام داخلی: قدرت داخلی یک کشور از دیدگاه واقع‌گرایان تدافعی، مهم است و

استقلال دولت و توانایی مدیریت امکانات داخلی در ابعاد نظامی و غیرنظامی از اصول نظریه رئالیسم تدافعی است (مشیرزاده، ۱۳۸۴: ۱۳۵).

د) نظریه رئالیسم تهاجمی

رئالیسم تهاجمی یک نظریه نظام‌مند و شاخه‌ای از نئورئالیسم است که تأکید در آن بر امنیت و قدرت در نظام آنارشیک بین‌المللی است. نظریه نئورئالیسم به صورت عملی مهم‌ترین نظریه در روابط بین‌الملل بوده است (Jervis, 1999: 45).

اصول نظریه رئالیسم تهاجمی:

۱. نظام بین‌الملل مرکز‌گریز؛
۲. دولت‌ها قدرت آفندی دارند؛
۳. دولت‌ها هرگز نمی‌توانند اطمینان داشته باشند که هدف حمله قرار نمی‌گیرند؛
۴. دولت‌ها دنبال حفظ مرزهای ملی می‌باشند؛
۵. دولت‌ها عقلایی هستند (چرنوف، ۱۳۸۸: ۱۱۰).

ه) تهدیدات مادی و هویتی گروه‌های تکفیری

تهدیدات مادی و هویتی تکفیری‌ها علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در چهار بعد: امنیتی - نظامی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی عبارت است از: در بعد نظامی، بقا و امنیت فیزیکی عراق و سوریه را با خطر سقوط مواجه کرده و مصمم به سرنگونی ایران است و از آنجا که داعش ثروتمندترین گروهک تروریستی است، در صورت دستیابی غیرقانونی به سلاح کشتار جمعی، از آن علیه دشمنان خود استفاده خواهد کرد. ایران با داشتن ۱۵۰۰ کیلومتر مرز مشترک با عراق و رشد و گسترش داعش در افغانستان، از ناحیه مرزهای شرقی و غربی خود در تیررس داعش قرار گرفته و حلقه محاطه فیزیکی آن تنگ‌تر شده است. در بعد سیاسی باعث تضعیف دولت سوریه، حزب‌الله لبنان و عراق شده است که این امر باعث منحرف کردن بیداری اسلامی، تضعیف دوباره شیعیان و حضور دوباره نیروهای آمریکا در قالب اتحاد علیه داعش و چرخش توازن قدرت به سمت رژیم غاصب صهیونیستی و اعراب محافظه‌کار می‌شود. در بعد اقتصادی با تسلط بر بخش‌هایی از محور مقاومت، باعث کاهش روند تجارت صادرات و واردات بین ایران، سوریه و عراق شده و در صورت تسلط بر ژئوپلیتیک انرژی شیعه، باعث اختلال در صدور انرژی و تغییر موقعیت ژئوپلیتیکی ایران به نفع آمریکا می‌شود که این امر محصور شدن ایران در منطقه را در پی خواهد داشت. در بعد اجتماعی باعث مخدوش شدن منزلت ایدئولوژی جمهوری اسلامی ایران، تخریب فرهنگ اسلامی و مخدوش کردن چهره اسلام ناب محمدی (ص) و توسعه

مفاهیمی به غیر از ایده نظام سیاسی جمهوری اسلامی شده و در صورت تسلط کامل بر محور مقاومت، می‌تواند باعث ایجاد تنش‌های قومی - فرقه‌ای، بسترسازی برای گروه‌های افراطی و برخوردهای مسلحانه در مرزهای ایران باشد (بصیری و مجیدی‌نژاد، ۱۳۹۶: ۱۶). تهدیدات هویتی و مادی گروه‌های تکفیری به صورت مجزا در شاخص‌های ۱۲ گانه تحلیل روندها آورده شده است.

گام‌های مهم سناریو نویسی: در مورد گام‌های مهم سناریونویسی، با طرح روندها و حوادث مهم پیرامون موضوع، گام اول برداشته شده و با بررسی یافته‌ها در قالب سناریوها، گام دوم و با طرح یافته‌ها و نتایج نهائی، گام سوم برداشته شده است.

تحلیل شاخص‌ها و روندهای گروه‌های تکفیری در آینده پژوهی

در این پژوهش ابتدا شاخص‌های ۱۲ گانه براساس روندهای گروه‌های تکفیری آورده شده و سپس براساس همین شاخص‌ها سناریوها مورد تحلیل قرار می‌گیرند.

۱. ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران و گروه‌های تکفیری

در تعریف ژئوپلیتیک بر نقش و اهمیت جغرافیا در قدرت بین‌المللی یک کشور تأکید می‌شود. عنصر قدرت یکی از مهم‌ترین عناصر ژئوپلیتیک است که برای جلوگیری از خطراتی است که یک کشور و مرزهای آن را تهدید می‌کند که به سه قسمت ذیل تقسیم می‌شوند:

الف) تهدید حمله به مرزهای ملی؛

ب) تهدید نسبت به جامعه؛

ج) تهدید حمله به حکومت (حافظ‌نیا، ۱۳۸۵: ۸۴).

برای اینکه مرزهای یک کشور و موقعیت ژئوپلیتیکی آن در معرض حمله قرار گیرد، عوامل متعددی وجود دارد که مهم‌ترین این عوامل شامل: زمینه‌های فرهنگی و سیاسی، استقلال‌طلبان داخلی و خارجی و طرفداران پیوستن به کشور تهدیدکننده و سیاست‌های قدرت‌های بزرگ با اهداف مشخص برای اینکه تمامیت ارضی و ژئوپلیتیکی یک منطقه جغرافیایی خاص را به چالش بکشند (جعفری ولدانی، ۱۳۸۴: ۳۳).

عوامل مؤثر در مورد اهمیت ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران نسبت به گروه‌های تکفیری شامل موقعیت جغرافیایی، ایدئولوژی و فرهنگ سیاسی جمهوری اسلامی ایران است که نمود عینی آن در اسناد بالادستی مثل قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، نمود پیدا کرده است. موقعیت جغرافیایی جمهوری اسلامی ایران براساس نظریه هارتلند^۱

(قلب زمین) توسط مکیندر^۱ جغرافی‌دان بریتانیایی به‌عنوان قلب زمین روی نقشه جهان واقع شده است که طبق این نظریه هر دولتی که بتواند بر این سرزمین مسلط شود می‌تواند جهان را مدیریت کند (مجتهدزاده، ۱۳۸۱: ۱۴۵).

۲. موضع و عملکرد همسایگان جمهوری اسلامی ایران نسبت به گروه‌های تکفیری و تهدیدات آنها علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

موضع همسایگان جمهوری اسلامی ایران نسبت به گروه‌های تکفیری شامل کشورهای ترکیه، قطر، عربستان، کویت، امارات‌متحده عربی در راستای راهبرد مقابله با ایران و متحدان منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران، اقدام به موضع‌گیری علیه جمهوری اسلامی ایران و حمایت از گروه‌های وهابی تکفیری است که این کشورها غالباً عضو شورای همکاری خلیج فارس می‌باشند. این موضع‌گیری در قالب اردوگاه اعراب سنی شامل عربستان، امارات، قطر و کویت، علیه اردوگاه شیعه شامل جمهوری اسلامی ایران، دولت تازه‌شکل‌گرفته عراق، سوریه، و لبنان است (بصیری، ۱۳۹۶: ۵۵۲).

۳. موضع و عملکرد قدرت‌های بزرگ نسبت به گروه‌های تکفیری و تهدیدات آنها علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

امریکا به‌همراه انگلیس، گروهک تروریستی تکفیری داعش را برای سرنگونی دولت سوریه به‌عنوان متحد منطقه‌ای ایران، ایجاد و تقویت کرد (Hopkins, 2012: 4).

منافع قدرت‌های جهانی اقتضا می‌کند منطقه غرب آسیا از صلح و ثبات و امنیت پایدار برخوردار نباشد که این مسئله سه دلیل عمده دارد:

الف) خلأ امنیتی که نیاز به حضور قدرت‌های جهانی را در منطقه توجیه می‌کند. هرچه این عدم امنیت، بیشتر باشد، نیاز بیشتر و در نتیجه وابستگی بیشتر را در پی خواهد داشت. منابع سرشار زیرزمینی نفت و گاز را می‌توان دلیل تقلای قدرت‌های جهانی برای حضور فیزیکی در منطقه دانست.

ب) فروش اسلحه یکی از پرسودترین تجارت‌ها با تولید ثروت ماندگار برای قدرت‌های جهانی است. رقابت‌ها، چالش‌ها و مشکلات امنیتی در منطقه، بزرگترین فرصت را برای کارتل‌های تسلیحاتی و رسیدن به منابع سرشار از ثروت فراهم می‌آورد.

ج) ایجاد امنیت پایدار برای رژیم صهیونیستی؛ با وجود تأکید چهره‌های شاخص تکفیری بر مبارزه با دشمنان اسلام، در سال‌های گذشته هیچ تهدید جدی از سوی سلفی‌های تکفیری متوجه صهیونیست‌ها و رژیم اشغالگر قدس نشده است (آجیلی و

مبینی، ۱۳۹۴: ۱۳۶).

۴. اختلافات ایدئولوژیکی گروه‌های تکفیری با جمهوری اسلامی ایران

در جمهوری اسلامی ایران اگرچه دین رسمی کشور، اسلام و مذهب رسمی کشور، تشیع می‌باشد، اما در کنار اکثریت مسلمانان شیعه، اقلیت‌های دینی و مذهبی فراوانی زندگی می‌کنند که از نظر کمی و کیفی و تعلقات و تمایلات مذهبی سلفی تکفیری وجود دارد که به‌خودی‌خود می‌تواند بستر کاهش ضریب ثبات سیاسی و امنیتی کشور را فراهم کند (گروه مطالعاتی امنیت، ۱۳۸۷: ۲۲۶).

از لحاظ ایدئولوژیکی، وضعیت گروه‌های تکفیری نسبت به جمهوری اسلامی ایران در موارد ذیل خلاصه می‌شود:

۱. زیرسؤال بردن مشروعیت سیاسی حاکمیت؛

۲. زیرسؤال بردن ایده نظام سیاسی حاکم.

لذا با توجه به فعالیت جریان اقلیت‌گرای مذهبی، مهم‌ترین و خطرناک‌ترین تهدید از جانب اقلیت‌گرای مذهبی، زیرسؤال بردن ایده حاکمیت یعنی مذهب رقیب خود، تشیع است.

الف) فرقه‌گرایی، زمینه‌ساز به‌چالش کشیدن اتحاد در جهان اسلام

در عرصه روابط بین‌الملل، کشورها و قدرت‌های مختلف از ابزارهای متفاوت برای نفوذ و تحت فشار قراردادن دولت‌های رقیب بهره می‌جویند. به تجربه ثابت شده است که فرقه‌گرایی، ابزار و محمل مناسبی برای دخالت و نفوذ قدرت‌های خارجی، به‌ویژه قدرت‌های بزرگ سیاسی و جهانی در امور سایر کشورها به‌شمار می‌رود. قدرت‌های بزرگ از فرقه‌ها برای نفوذ و تأثیر بر اراده سیاسی دیگر حکومت‌ها استفاده می‌کنند. در این صورت، فرقه‌ها مانند اسب تراوای دشمن عمل کرده و زمینه حضور و دخالت عوامل خارجی را در درون جوامع اسلامی فراهم می‌کنند.

قدرت‌های بزرگ به‌ویژه آمریکا، از شعارهایی نظیر «معنوی نمودن دنیا»، «دموکراسی» و «آزادی مذهبی» سوءاستفاده می‌کنند تا به دخالت و اعمال نفوذ در کشورهای مختلف بپردازند (حاجیانی، ۱۳۸۳: ۲۵۱). طی سال‌های اخیر، ظهور فرقه‌های متعدد ظاهراً اسلامی در قالب گروه‌هایی همچون القاعده و داعش، یکی از دلایل اصلی باز شدن پای کشورهای غربی به منطقه غرب آسیا و کشورهای اسلامی بوده است. بعد از حمله آمریکا به افغانستان برای مبارزه با القاعده و طالبان که به حضور چهارده ساله آمریکا و انگلیس در غرب آسیا منجر شد، این بار جنایات و خشونت‌های بی‌حساب گروه داعش و پیشروی آنها در عراق و

سوریه که با هدف ظاهری تشکیل و گسترش دولت اسلامی صورت می‌گیرد، سبب بازگشت مجدد امریکا و ناتو به این دو کشور اسلامی شده است. در طرح ائتلاف جدید امریکا، کشورهای عرب منطقه با اعزام نیروهای نظامی به سوریه و عراق و با پشتیبانی هوایی امریکا و ناتو به مقابله با گروهک‌های تروریستی داعش، جبهه‌النصره و احرارالشام خواهند پرداخت (هانی‌زاده، ۱۳۸۳: ۱۵۳).

بنابراین، بار دیگر تاریخ تکرار می‌شود و کشورهای قدرتمند در قالب‌ها و اشکالی جدید بر کشورهای اسلامی حکمفرما می‌شوند. تمدن اسلامی زمانی به شکوفایی و بالندگی رسید که احساس هویت اسلامی میان جوامع اسلامی شکل گرفت و روحیه خودباوری و اعتمادبه‌نفس در آنها تقویت شد. این روحیه باعث شد تا کسانی چون زکریای رازی و ابوریحان بیرونی جرأت نقد و حتی رد نظریه‌های علمی دانشمندان یونانی و دیگران را پیدا کنند. طبیعی است کشورهای اسلامی که در اشغال و یا زیر نفوذ دولت‌های غربی هستند، باور و اعتمادبه‌نفس خود را نیز برای انجام کارهای تمدن‌ساز از دست می‌دهند.

ب) فرقه‌گرایی، عامل تنش در روابط خارجی دولت‌های اسلامی

اسلام، دینی آسمانی و هدایت‌کننده بشریت است که ازسوی خداوند متعال برای رشد و تعالی انسان و ایجاد زندگی توأم با سعادت در جامعه بشری آمده است. آنچه مسلم است این است که رسول خدا(ص) از جانب خداوند، مذاهب گوناگون اسلامی نیاورده است، بلکه فقط یک دین به انسان‌ها عرضه داشته است. در قرآن کریم، لفظ دین هرگز به صورت جمع نیامده است و این مطلب گویای آن است که خداوند ماهیت تمام آنچه را که ما به نام ادیان می‌خوانیم، واحد می‌داند. به‌طور طبیعی، وجود اختلافات بعد از رسول خدا و ایجاد دیدگاه‌های مختلف بین صحابه به‌هردلیل و ایجاد مذاهب گوناگون در قرن‌های بعدی، باعث تفرق در دیدگاه‌ها و زمینه‌ساز ایجاد تفرقه بین فرقه‌های اسلامی شده که پدیده‌ای نامیمون و ایزاری است درجهت ایجاد تفرقه بین مسلمانان عالم (دانش میرکهن، ۱۳۸۷: ۸۵). درنتیجه، رواج فرقه‌گرایی میان مسلمانان، تکفیر برادران دینی و خشونت علیه یکدیگر، نه‌تنها مصداق بارز بی‌ایمانی بلکه عامل اصلی تفرقه در جهان اسلام و متعاقباً مشکلات عدیده برای مسلمانان با وجود برخورداری آنها از امکانات متعدد برای پیشرفت و سعادت است. درواقع، افراط و فرقه‌گرایی در غرب آسیا با گروه‌های فروملی شروع شد؛ اما متأسفانه امروز دولت‌ها هستند که پشت این جریان‌های افراطی قرار دارند. به‌طورمثال، لجستیک داعش، ازطریق ترکیه تأمین می‌شود و عربستان سعودی نیز علی‌رغم ادعاهای ظاهری در حمایت از آنها نقش اساسی ایفا می‌کند (برزگر، ۱۳۹۳: ۱۴۵).

۵. تأمین‌کنندگان منابع مالی گروه‌های تکفیری و تهدیدات آنها علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

گروه‌های تکفیری (داعش) توسط نیروهای امنیتی امریکا و انگلیس و منابع مالی کشورهای شورای همکاری خلیج‌فارس برای مقابله با نفوذ و گسترش اسلام شیعی و افزایش نفوذ ایران حمایت مالی می‌شدند.

در این میان، امریکا مهم‌ترین منبع تأمین‌کننده تسلیحاتی گروه‌های تکفیری در عراق و سوریه است. کشورهای عربستان و قطر و امارات، نقش عمده‌ای در تأمین منبع مالی گروه‌های تکفیری برعهده دارند (Windrem, 2014: 97).

۶. وسایل ارتباطی و فضای مجازی در اختیار گروه‌های تکفیری و تهدیدات آنها علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

گروه‌های تکفیری، از سایت‌های معروف همچون: یوتیوب، توئیتر و فیس‌بوک موفق شدند در برخی نبردها در سوریه و عراق، بدون جنگیدن و با راهبرد النصر بالرعب (پیروزی از طریق ترس) و از طریق ابزار رسانه و فضای مجازی، پیروز میدان شوند.

باتوجه به خطرات بالقوه گروه‌های تکفیری برای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در عرصه فضای مجازی راهبردهای مقابله با تکفیری‌ها در فضای مجازی به شرح ذیل است:

- تلاش و اهتمام برای ارتقای وحدت اسلامی در جهان اسلام و تهیه منشور وحدت مسلمین؛

- بهره‌گیری از ظرفیت‌های حوزه‌های علمیه و مدارس اهل سنت در جهت روشننگری در مورد ماهیت سلفی‌گری و وهابیسیم؛

- آسیب‌زدایی از بسترهای نفوذ و رشد جریان گروه‌های تکفیری؛

- استفاده از ظرفیت رهبران و مراجع مذهبی شیعه و سنی در جهت جلوگیری از هرگونه اقدام تفرقه‌انگیز علیه یکدیگر از طریق تقریب مذاهب.

۷ - وضعیت جذب نیروهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای توسط گروه‌های تکفیری و تهدیدات آنها علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

رشد و گسترش گروه‌های تکفیری و توانایی جذب و سازماندهی آنها به واسطه تأمین منابع مالی توسط حامیان آنها در منطقه تقویت شده و زمینه‌های اتحاد و به‌هم‌پیوستن گروه‌ها و افراد سرخورده ناشی از فردگرایی مدرنیته افزایش می‌یابد. گروه‌های تکفیری با بهره‌گیری از این ظرفیت دنبال سازماندهی و تقویت موقعیت خود در برابر دولت‌ها برآمده و از بیکاری جوانان در کشورهای همسایه ایران استفاده کرده و به جذب افراد بیکار و گسترش دامنه

خود اقدام می‌کند. یکی از این گروه‌های تکفیری سلفی که در منطقه غرب آسیا رشد کرده است با بهره‌گیری از این سامانه ارتباطی توانسته است افراد و گروه‌های خاص را از اقصی نقاط جهان جذب کند، «دولت اسلامی عراق و شام» موسوم به «داعش» پس از بروز بحران‌های اجتماعی و امنیتی در سوریه و عراق توانست جایگاهی در منطقه به خود اختصاص بدهد و با استفاده از ظرفیت ارتباطی ایجادشده در منطقه و نارضایتی‌های اجتماعی دست به گسترش زده است که البته تضعیف دولت‌های منطقه و تقویت قدرت‌های بزرگ که دنبال ایجاد بحران در غرب آسیا نیز بوده‌اند از جمله دیگر عوامل تأثیرگذار بر شکل‌گیری این گروه در این منطقه بوده است (Katagiri, 2015: 1).

۸. موضع افکار عمومی جهان نسبت به گروه‌های تکفیری و تهدیدات آنها علیه

امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

گروه‌های تکفیری با تأسیس شبکه‌های تلویزیونی و حضور مؤثر در شبکه‌های اجتماعی، درصد جذب نیرو و تبلیغات برای ایدئولوژی خود است. انجام اقدامات تروریستی در یک فضای جغرافیای فقط مردمان همان منطقه را متأثر می‌کند، اما تأثیر بر افکار عمومی در سطح وسیع‌تر چه برای ایجاد ارعاب و تبلیغ و چه برای جذب نیرو و اعلان موجودیت از طریق رسانه صورت گرفته است (کمالی گوکی، ۱۳۹۶: ۶۷).

۹. موضع قومی، مذهبی و نژادی مردم ایران و ارتباط آن با تهدیدات گروه‌های

تکفیری علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

جامعه‌شناسی اقوام در ایران: ایران به‌عنوان سرزمینی است که در مقوله تنوع زبانی و قومی در جهان با ۲۴ درصد همانندی، در رتبه شانزدهم، شناخته می‌شود. در ایران اگرچه فارسی‌زبانان با بیش از ۶۰ درصد جمعیت، اکثریت دارند، لیکن وجود شش قومیت عمده در درون این واحد ملی و تأثیرات شگرف آنها بر سیر تحولات تاریخی، واقعیتی انکارناپذیر است و می‌تواند مبنای پیش‌بینی وضعیت آینده امنیتی کشور باشد.

وضعیت اهل تسنن در ایران: کشور ۸۰ میلیونی ایران دربرگیرنده اقوام و ادیان گوناگونی است. حضور مسلط و تعیین‌کننده اکثریت قریب به ۹۸ درصدی مسلمانان، وجود سایر اقلیت‌های دینی را کم‌رنگ کرده ولی نادیده نگرفته است و به اقلیت‌های دینی در قانون اساسی توجه شده و به آنها ضمن آزادی انجام مراسم دینی، اجازه حضور نمایندگانی در مجلس را داده است. میان جمعیت ۹۸ درصدی مسلمانان نیز تفاوت مذهبی وجود دارد و وجود جمعیت زیادی از اهل سنت که برخی منابع آن را تا ۲۰٪ جمعیت کشور و برخی دیگر حداکثر ۹٪ برآورد می‌کنند، اقلیتی مذهبی را ایجاد کرده که لازم است به آنها نیز

توجه شود (۳۳۰) مدرسه مذهب اهل سنت با ۳۰ هزار طلبه در کشور فعالیت دارند)

۱۰. موضع و عملکرد سازمان‌های بین‌المللی (سازمان ملل، کنفرانس اسلامی و...) درقبال گروه‌های تکفیری و نقش آنها در افزایش و یا کاهش تهدیدات علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

وجود نظام تک‌قطبی نیز عاملی است که باعث افول جایگاه سازمان ملل در مقابله با تروریسم شده است. تحلیل امریکا از تروریسم براساس تعریفی ارزشی و ادراکی بینشی از منبع خطر، جغرافیای موطن خطر و علل شکل‌گیری خطر حیات یافته است (دهشیار، ۱۳۸۶: ۱۷۶). باتوجه به اینکه تروریسم جنبه جهانی یافته، امریکا برای ستیز با آن، جنگ پیشگیرانه را در دستور کار خود قرار داده است. براین پایه، ماشین نظامی امریکا باید در نقاطی که تروریست‌ها در حال شکل‌گیری و به‌گونه‌ای برای آن کشور خطرآفرین هستند، پیش از هرگونه اقدام دشمنانه ازسوی تروریست‌ها، به‌کار افتد؛ کاری که به سبب پیچیدگی ساختار و عملکرد سازمان‌های تروریستی چندان آسان نمی‌نماید (ثریا، ۱۳۸۴: ۳۶).

پیدایش سازمان کنفرانس اسلامی: تمامی امیدها و جهت‌گیری‌ها نسبت به مسائل سیاسی جهان اسلام در قالب مواضع و جهت‌گیری‌های سازمان، محدود و خلاصه شد و در مدتی کم‌تر از ۲۵ سال از حیات سیاسی، تعداد اعضا آن به دو برابر زمان تأسیس رسید ولی افزایش کمی اعضا، عریض و طویل‌شدن ساختارها (مراکز و مؤسسات وابسته به سازمان) نه‌تنها موجب افزایش و کارآیی سازمان نشد، بلکه برعکس موجب افزایش اختلافات و کاهش نفوذ و کارآیی سازمان در برقراری صلح خاورمیانه نیز شده است (بزرگمهری، ۱۳۸۷: ۳۹).

اختلافات در این سازمان خود مخل ایجاد زمینه‌های جدید برای همکاری بین اعضای سازمان همکاری اسلامی است. لذا ما باید دنبال آن باشیم که چگونه می‌توان این سازمان را تبدیل به بستری مناسب برای همکاری بین کشورهای اسلامی کنیم (نه سازمان رقابت‌های اسلامی). در حال حاضر، بین قدرت‌هایی مثل ایران، ترکیه، عربستان، مصر و حتی بقیه، رقابت‌هایی وجود دارد. دبیرخانه سازمان همکاری اسلامی در عربستان سعودی است و دبیرخانه سازمان بین‌المجالس اسلامی در تهران. در این حال، اینکه مکان استقرار کمیسیون حقوق بشر اسلامی کجا باشد خیلی مهم نیست، بلکه مهم ماهیت آن است که مثلاً می‌تواند کمکی به بهبود حقوق بشر و افزایش همکاری‌های اقتصادی کند (اکنون کشورهای عضو زیر ۷ درصد با همدیگر مبادله دارند؛ بیشتر مبادلات آنان با کشورهای غیرمسلمان است). چه‌اینکه این سازمان می‌تواند بستری برای همکاری‌های بیشتر باشد و باید ایده‌هایی همچون پول واحد و نماینده در شورای امنیت را بیشتر مورد توجه قرار دهد.

اگر عملکرد سازمان همکاری اسلامی را با رویکرد لیبرالیستی بررسی کنیم، این سازمان می‌تواند به توسعه مردم‌سالاری دینی، همگرایی بیشتر بین کشورهای اسلامی و... کمک کند و اختلافات را کاهش دهد (مصفا، ۱۳۹۰: ۲۷۰).

۱۱. ائتلاف‌های شکل‌گرفته علیه گروه‌های تکفیری شامل حامیان و مخالفان

گروه‌های تکفیری و تهدیدات آنها علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

هر ائتلافی در نظام بین‌الملل دارای اهدافی است. ائتلاف امریکایی ضد داعش هم دارای اهدافی است که عبارتند از: اجرای مدل پاکستان در مورد عراق و سوریه، جلوگیری از اجرای مبارزه مؤثر با تروریسم، تضعیف جناح محافظه‌کار داخلی توسط دموکرات‌ها، حفظ منافع امریکا در شمال عراق (کردستان) و نهایتاً جلوگیری از ایجاد الگوی مدیریت بحران منطقه‌ای.

مخاصمه مسلحانه داخلی سوریه، بستری برای نقض گسترده حقوق بین‌الملل و رشد فعالیت‌ها و شکل‌گیری گروه‌های تروریستی از جمله دولت اسلامی عراق و شام یا داعش بوده است. در این راستا، شورای امنیت، علی‌رغم صدور قطعنامه‌هایی مبنی بر محکومیت افراط‌گرایی تروریستی، به دلیل اختلاف دیدگاه قدرت‌های بزرگ و مداخله برخی کشورهای عربی و منطقه نتوانست جهت پایان دادن به این بحران، تصمیم مقتضی و الزام‌آور اتخاذ کند. این عوامل باعث شد امریکا با همراهی برخی کشورهای عربی و غربی، ائتلاف بین‌المللی برای مقابله با داعش ایجاد کند. هر چند صرف شکل‌گیری این ائتلاف، امری مثبت و حاکی از حساسیت جامعه بین‌المللی نسبت به اقدامات ضدانسانی است، مهم این است که آیا شکل‌گیری، اقدامات و مداخله این ائتلاف از منظر حقوق بین‌الملل، مشروع است؟ این دولت‌ها در قالب ائتلاف، اقدام به تفسیر مقوله‌های مختلف حقوق بین‌الملل نموده و با توسل به زور در خاک دولت میزبان، اصول بنیادین منشور و حقوق بین‌الملل را به چالش کشیده‌اند؛ چراکه توسل به زور جز با مجوز شورای امنیت، رضایت دولت یا استناد به ماده ۵۱ منشور ولی بدون توجه به شرایط حقوقی آن، فاقد وجاهت منشوری در حقوق بین‌الملل معاصر است و نظام بین‌المللی را به نظم حقوقی پیش از تصویب منشور، عقب می‌برد.

۱۲. نقشه امریکا و اسرائیل در برگزاری همه‌پرسی در کردستان و تجزیه عراق و

تهدیدات آنها علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

اهداف راهبردی امریکا و اسرائیل، در برگزاری همه‌پرسی در کردستان عراق، تهدید نفوذ ایران بوده و پس از روی کار آمدن دولت اوباما این سیاست‌ها تغییر کرده است و کردستان

عراق به دلیل تنگناهای ژئوپولیتیک، زمینه‌های امنیتی، سیاسی و اقتصادی حضور اسرائیل را در منطقه فراهم کرده است (کلهر، ۱۳۹۶: ۱).

ظهور گروه‌های سلفی جهادی داعش و ضدیت آنها با شیعیان، باعث تسریع در اعلام استقلال کردهای عراق شده است (Zachary & Masters, 2015: 74). پس از فروپاشی نیروهای دولتی در موصل و تکریت، کردها بلافاصله اقدام به تصرف شهرهای مجاور و منابع نفتی آن کرده و رهبر اکراد عراق، مسعود بارزانی، خواستار برگزاری همه‌پرسی استقلال شده است. بنابراین، تشکیل دولت گردنشین در عراق می‌تواند تهدیدی برای ایران محسوب شود. اکراد حداقل ۱۰ درصد از جمعیت ایران را تشکیل می‌دهند. این مسئله چالشی برای امنیت ملی ایران و تمامیت ارضی ایران به حساب می‌آید (میهاو، ۱۳۹۳: ۳) و فعالیت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی کردها در قالب یک دولت گردنشین در کنار ایران باعث افزایش مطالبات سیاسی و فرهنگی کردهای ایران از دولت مرکزی خواهد شد. در رابطه با کردها، می‌توان گفت، به‌هر اندازه نقش نخبگان و سیاست‌مداران کرد در اداره حکومت اقلیم کردستان پررنگ‌تر شود، روند مطالبات سیاسی و اجتماعی کردهای ایران سیر صعودی خواهد یافت. این مسئله چالشی برای امنیت ملی ایران و تمامیت ارضی ایران به حساب می‌آید (دهنوی، ۱۳۹۳: ۱۶۹). در کنار این تهدید، تهاجم داعش به اقلیم کردستان برای ما دارای اهمیت است، زیرا در درجه نخست، کردها بخشی از ایران فرهنگی و حوزه نفوذ فرهنگی ایران به‌شمار می‌آیند و آنها می‌توانند همیشه برای ما هم‌پیمان خوبی باشند، زیرا این امر، هم در تاریخ ایران ریشه دارد و هم ژئوپولیتیک، از این‌رو، در صورت برتری داعش در اقلیم کردستان و همسایگی‌شان با کردستان ایران، فرصتی برای اشاعه افکار افراطی میان برخی از لایحه‌های ملت برای آنها فراهم خواهد شد و هر کنش و واکنشی که در این منطقه به‌وقوع بپیوندد و به کاهش قدرت ایران بینجامد، بر قدرت‌گرفتن ترکیه و عربستان، آمریکا و رژیم غاصب صهیونیست به‌عنوان رقبای ژئوپولیتیک و حتی ایدئولوژیک ایران کمک کرده و قدرت و منافع ملی ما را تضعیف خواهد کرد (عبدی، ۱۳۹۴: ۱۴۳).

بررسی سناریوها

در این پژوهش، رفتار گروه‌های تکفیری و تأثیر آنها بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در قالب چهار سناریو که عبارتند از: سناریوی ممکن، سناریو باورکردنی، سناریوی محتمل و سناریوی مطلوب، مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. هریک از چهار سناریو بر اساس ۱۲ شاخص مورد ارزیابی قرار گرفته و اولویت‌بندی شده‌اند و سناریویی که بر اساس شاخص‌ها، بالاترین

اثر را در آینده می‌تواند داشته باشد اولویت اول می‌شود؛ سناریوئی که بیشتر شاخص‌های پژوهش آن را در آینده تأیید می‌کند، اولویت دوم؛ سناریویی که شاخص‌ها کم‌تر احتمال رخ دادن آن را تأیید می‌کند، اولویت سوم و سناریوئی که کم‌ترین اثر شاخص‌ها احتمال رخ دادن آن را در آینده تأیید می‌کند، اولویت چهارم در پژوهش قرار داده می‌شود.

سناریوی ممکن (نامطلوب)

سناریوی ممکن یکی از سناریوهایی است که از اهمیت کم‌تری از بعد تحقق آن نسبت به سایر سناریوها وجود دارد و به‌همین علت در دسته آینده ممکن، قرار می‌گیرد.

(پیروزی کامل گروه‌های تکفیری در منطقه و امکان به‌چالش کشیدن کامل امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با ورود آنها به کشور).

یکی از احتمالات ممکن آینده عراق و سوریه، پیروزی کامل گروه‌های تکفیری در منطقه و به‌چالش کشیدن امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران است و از اهمیت کم‌تری نسبت به سایر سناریوها برخوردار است، سقوط بغداد و بیروت و تشکیل حکومت داعش است.

تضعیف امت اسلامی از طریق مشروع جلوه‌دادن پدیده تروریسم و افزایش اسلام‌هراسی: البغدادی: «تروریسم برای مسلمانان است تا مسلمانان مثل یک مسلمان زندگی کنند» لذا داعش اعمالی چون ترور و قتل را برای رسیدن به اهداف خود مشروع می‌داند و سیاست موازنه وحشت را پیش گرفته است. کاربرد تروریسم و خشونت توسط داعش، علاوه بر نمایش چهره‌ای زشت و ترسناک از اسلام و تشدید پدیده اسلام‌هراسی، پدیده نامشروع تروریسم را مشروع جلوه داده است. داعش با تأکید بر جنگ شیعه و سنی، منادی جنگ و برادرکشی میان امت اسلامی است و در اولین شماره از نشریه دابق، ضمن تأکید بر فرارسیدن جنگ با آمریکا، جنگ میان شیعه و سنی را اولویت اصلی خود قرار می‌دهد. در این روند جنگ شیعه و سنی از طریق عملیات تروریستی، نتیجه‌ای جز تضعیف امت اسلامی و قدرت‌ها و دولت‌های مسلمان نخواهد داشت که این نتیجه کاملاً برای دشمنان اسلام و گفتمان‌های مبتنی بر نابودی اسلام، مطلوب است و چنین اقداماتی ایجاد یک هویت فراگیر در قالب گفتمان امت اسلامی را که از اصول و اهداف جمهوری اسلامی ایران است، ناممکن ساخته است (زارعان، ۱۳۹۳: ۸۶).

در پایان سناریوی ممکن با عنوان پیروزی کامل گروه‌های تکفیری در منطقه و امکان به‌چالش کشیدن کامل امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با ورود آنها به کشور از ۱۲ شاخص مجموعاً خیلی کم امکان رخ دادن آن وجود دارد.

سناریوی باورکردنی

(شکست و رفتن گروه‌های تکفیری از خاورمیانه و حضور آنها در مناطق دوردست مثل آفریقا یا آسیای شرقی دور و زدن ضربات محدود و کم‌اهمیت به امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران).

شامل آن دسته از موقعیت‌هایی است که می‌تواند در آینده تحقق یابد و به عبارت دیگر آن دسته از آینده‌هایی است که براساس دانش فعلی بشر امکان‌پذیر است و مخالف و متناقض با اصول فیزیکی بشر امروزی نیستند.

در پایان سناریوی باورکردنی، باعنوان شکست کامل و ریشه‌کن شدن گروه‌های تکفیری و رفتن آنها از غرب آسیا و حضور آنها در مناطق دوردست مثل آفریقا یا آسیای شرقی دور و زدن ضربات محدود و کم‌اهمیت به امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران از ۱۲ شاخص، امکان رخ دادن آن زیاد است.

در این سناریو اگرچه گروه‌های تکفیری در عرصه نظامی در مناطق نفوذ جمهوری اسلامی ایران شکست خورده‌اند اما تفکر تکفیری وجود دارد و تربیت نسل جدید تروریست‌های تکفیری و تداوم افراط‌گرایی در راه است. داعش برای پرورش تعداد هرچه بیشتر نیروهای تکفیری، از کودکان به‌صورتی گسترده در عملیات‌های انتحاری و دیگر امور قلمرو خود استفاده می‌کند. این گروه تروریستی، به‌طورویژه به تربیت کودکان در مناطق تحت اشغال خود توجه دارد و هزینه‌هایی سنگین را برای تلقین ایدئولوژی خشن خود به کودکان اختصاص داده است (Malik, 2016: 31).

کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد، در ژوئن ۲۰۱۵ اعلام کرد که داعش، ۸۰۰ تا ۹۰۰ تن از کودکان ۹ تا ۱۵ ساله را در مناطق مختلف موصل ربوده است. کودکان میان ۵ تا ۱۰ سال، در زمینه مذهبی آموزش می‌بینند و کودکان ۱۰ تا ۱۵ ساله نیز تحت آموزش نظامی قرار می‌گیرند؛ رسانه‌های محلی نیز، اعلامیه‌ای منتشر کردند که براساس آن، کودکانی که از دستور فرماندهان داعش سرپیچی می‌کردند، شلاق خورده و شکنجه می‌شدند. نیکیتا ملیک، کارشناس ارشد بنیاد کوپلیام در کتاب کودکان دولت اسلامی می‌نویسد: «رویکرد داعش به آموزش و تعلیم کودکان، یادآور روش نازی‌ها در تربیت کودکان آلمان است» (Benotman, 2016: 32).

جنایات داعش در عراق و سوریه، به‌مراتب خشن‌تر و وحشیانه‌تر از جنایات نازی‌ها و فاشیست‌ها به‌خصوص درباره نقض حقوق کودکان است. آموزش کودکان داعش از تولد آغاز شده و در مدرسه و سپس اردوگاه‌ها بیشتر می‌شود. داعش، دخترها را به‌عنوان «مروارید خلافت» مجبور می‌کند، در خانه اقامت‌کنند و از همان اوایل زندگی، چگونگی

همسرداری را می‌آموزند. داعش با مجبور کردن کودکان به مشارکت در اعدام مخالفان، از یک سو درصدد است، این اعمال را به کودکان آموزش دهد و از سوی دیگر، سعی می‌کند تا جنایات خود را عادی نشان دهد. در حالی که، برخی از کودکان با دادن چاقو به تکفیری‌های بزرگ‌تر، در اعدام‌ها همکاری می‌کنند، هستند کودکانی که خود، مجازات اعدام را انجام می‌دهند؛ آنها انجام مجازات اعدام را نوعی امتیاز و افتخار می‌دانند (Malik, 2016: 162).

همچنین، کودکان آموزش می‌بینند که چگونه عملیات انتحاری انجام دهند. آنها یاد می‌گیرند که با پوشیدن جلیقه انتحاری یا راندن خودروهایی پر از مواد منفجره به مناطق مدنظر داعش، آنها را منفجر کنند. براساس آمار دیده‌بان حقوق بشر، در سوریه فقط در ژوئیه سال ۲۰۱۵، بیش از نوزده مورد از انفجارهای انتحاری کودکان ثبت شده است (Benotman, 2016: 44). علاوه بر موارد یادشده، این نهاد، گزارش‌هایی ارائه می‌دهد که طبق آنها، قبایل محلی، برخی از خانواده‌ها را در استان الانبار مجبور کردند، کودکان خود را برای پیوستن به داعش بفرستند. کودکانی که خانواده آنها از این عمل خودداری می‌کردند، به‌زور گرفته می‌شدند، زیرا تکفیری‌ها کودکان را نیز موظف می‌دانند که در «جهاد» مشارکت کنند. کودکان ربوده‌شده توسط تکفیری‌ها برای اعدام و سربردن مخالفان به کار گرفته می‌شوند. آمارها نشان‌دهنده این حقیقت تلخ است که داعش، حدود ۳۱ هزار زن حامله در عراق و شام دارد. کودکان از همان ابتدای تولد، آموزش‌هایی خشن می‌بینند تا نسل آینده تکفیری‌ها را تشکیل دهند (Moore, 2016: 221). روزنامه ایندپندنت انگلستان در این‌باره نوشت: «نسلی جدید که از فرزندان اروپایی‌های ملحق‌شده به داعش هستند، همچنان در حال افزایش است، زیرا شمار «عروس‌های جهادی»، همچنان رو به افزایش است» (Dearden, 2016: 115).

سناریوی محتمل

(ادامه وضعیت موجود همین روندها و احتمال اینکه از طرف گروه‌های تکفیری ضرباتی قابل توجه به امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در مناطق قابل نفوذ وارد شود، وجود دارد). به آن دسته از آینده‌هایی اشاره دارد که احتمالاً تحقق می‌یابد. به‌عنوان نمونه ادامه روندهای فعلی از جمله آینده‌هایی است که احتمالاً اتفاق می‌افتد. برابر فرضیه این پژوهش که رفتار گروه‌های تکفیری در آینده با تشدید فرقه‌گرایی مذهبی، اختلافات قومی و زبانی آینده امنیت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و تمامیت ارضی جمهوری اسلامی ایران را تحت تأثیر قرار دهند.

دشمنی گروه‌های سلفی و تروریستی علیه ایران به‌طور خاص و مذهب تشیع به‌طور عام، موضوع تازه‌ای نیست و مخفی نیز نبوده است. گروه‌های تکفیری در بیانیه‌های رسمی خود

مردم ایران را مرتد، صفوی و مجوس توصیف کرده‌اند. جمهوری اسلامی ایران به علت اختلافات عقیدتی با این گروه از یک سو و حمایت آن از دولت‌های عراق و سوریه از سوی دیگر، در مجموع به‌عنوان یکی از مهم‌ترین دشمنان داعش تلقی می‌شود.

گروه‌های تکفیری، مسلمانان شیعه را یکی از اهداف اصلی خود تعیین کرده و به‌علت نقش مهم و حیاتی تشیع در تعریف هویت ایرانی، می‌توان ادعا کرد که این گروه تروریستی بنیان ایران را هدف قرار داده است و تهدید آن علیه ایران یک تهدید وجودی محسوب می‌شود. علت دیگر خصومت گروه‌های تکفیری علیه کشور ما، حضور ایران در خط مقدم مبارزه با تروریسم و حمایت آن از دولت‌های عراق و سوریه است. مداخله به‌هنگام جمهوری اسلامی ایران و حضور نظامی، اطلاعاتی و امنیتی آن برای کمک به ارتش عراق و سوریه از جمله مهم‌ترین موانع پیشرفت و گسترش گروه‌های تکفیری در این دو کشور به‌طور خاص و در سراسر منطقه به‌طور کلی، بوده است. به‌عبارت‌دیگر، گروه‌های تکفیری، ایران را علت اصلی ناکامی‌های خود در عراق و سوریه می‌دانند و به‌همین علت است که می‌خواهند از ایران انتقام بگیرند.

علت دیگر در پس اقدامات تروریستی تکفیری علیه ایران، تحمل شکست‌های متوالی در میدان‌های نبرد در عراق و سوریه است. این اصل در مورد گروه‌های تروستی و افراطی وجود دارد که هر زمان احساس ضعف و شکست می‌کنند و نگران می‌شوند، به عملیات تروریستی در کشورهای دیگر اقدام می‌کنند تا بر شکست‌های خود سرپوش بگذارند و روحیه هواداران و نیروهای خود را تقویت کنند و ضمن انگیزه‌دادن به آنها افراد بیشتری را به استخدام درآورند.

در مورد مکان وقوع این حملات تروریستی نیز باید گفت گروه‌های تکفیری دو نماد جمهوری اسلامی ایران را در حملات تروریستی خود هدف قرار داد که نخستین آن حرم امام خمینی (ره) بود که نه‌تنها یک نماد مذهبی مورد احترام همه مسلمانان بلکه بنیان‌گذار و نماد جمهوری اسلامی ایران است. دومین هدف مجلس شورای اسلامی ایران بود که ستون مهم مردم‌سالاری در این کشور محسوب می‌شود. در واقع، داعش با انتخاب این دو مکان تلاش کرد تا دو ستون بسیار مهم جمهوری اسلامی را هدف قرار دهد. در خاتمه باید یادآور شد که احتمال دارد گروه‌های تکفیری پس از این حملات تروریستی، جمهوری اسلامی ایران را با اجرای حملات تروریستی و انتحاری خود هرچه بیشتر ناامن کند. توجه هرچه بیشتر به تحولات منطقه‌ای، افزایش هوشیاری‌های داخلی، اتخاذ ملاحظات امنیتی، هماهنگی میان نهادهای کشور، همکاری موثر میان مردم و دستگاه‌های اطلاعاتی و امنیتی گام‌های لازم برای پیشگیری از وقوع این‌گونه حملات تروریستی در آینده است.

سناریوی ارجح (مطلوب)

(از بین رفتن و ریشه‌کن شدن کامل گروه‌های تکفیری و عدم تهدید امنیت جمهوری اسلامی ایران)

در سطح رفتاری، مهم‌ترین ویژگی جریان‌های تکفیری را می‌توان ستیزه‌جویی، خشونت، ترور و در نهایت جنایت و خونریزی نام برد و در جنبه رفتار اجتماعی، ایجادکننده تفرقه میان مسلمانان، نابودکننده تمدن و فرهنگ اسلامی و غیراسلامی و نیز تقویت‌کننده دشمنان اسلام از مهم‌ترین ویژگی‌های رفتاری این جریان‌هاست که به شدت از جنبه اخلاقی و عقیدتی متأثر است. به تناسب، راهکارهای برون‌رفت از مشکلات و آسیب‌های جریان‌های تکفیری، در دو عرصه فکری - فرهنگی و سیاسی ارائه شده است. در عرصه راهکارهای فکری - فرهنگی مهم‌ترین راهکارها، عبارت است از: تقویت گفتگو و تقریب مذاهب اسلامی، تفاهم بر مشترکات میان شیعه و اهل سنت، پرهیز از اختلاف‌افکنی و نمودهای تشدید آن (از جمله پرهیز از توهین و تخریب سایر مذاهب اسلامی) و بازگشت به مسیر فهم دقیق قرآن و به‌کارگیری راهکارهای قرآنی در امت اسلامی و... از جمله راهکارهای سیاسی که در طرد و ریشه‌کنی جریان‌های تکفیری مؤثر است می‌توان به تقویت همگرایی و وحدت میان مسلمین و لزوم شناخت و طرد و نفی دسیسه‌های شیطانی دشمن و فریب‌نخوردن در مقابل اختلاف‌افکنی و راه‌اندازی جریان‌های تکفیری اشاره نمود. باید با شناخت نقاط آسیب‌ها و ضعف‌ها، رویکردها و راهکارهای همسازگرایانه و همگرایانه در زمینه‌های فرهنگی و سیاسی شکل بگیرد، با شکل‌گیری رویکردهای جدید می‌توان به‌لحاظ عقیده‌ای، اخلاقی و رفتاری با پدیده شوم جریان‌های تکفیری به مبارزه پرداخت و ریشه آن را در جهان اسلام خشکاند (دانشیار، ۱۳۹۶: ۸).

از مجموع ۱۲ شاخص که در قالب ۴ سناریو محتمل، ممکن، باورکردنی و مطلوب، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت به شرح جدول ذیل احتمال رخ‌دادن هر کدام از سناریوها به ترتیب اولویت از بالا به پایین براساس چارچوب نظری پژوهش، ارائه می‌شود.

جدول ۱: احتمال رخ دادن هر سناریو به ترتیب اولویت از بالا به پائین

اولویت اول	سناریوی محتمل به آن دسته از آینده‌هایی اشاره دارد که احتمالاً تحقق می‌یابد. به‌عنوان نمونه، ادامه روندهای فعلی از جمله آینده‌هایی است که احتمالاً اتفاق می‌افتد. که در این سناریو ادامه وضعیت موجود همین روندها و احتمال اینکه از طرف گروه‌های تکفیری ضرباتی قابل توجه به امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در مناطق قابل نفوذ وارد شود، وجود دارد؛ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.	احتمال رخ دادن زیاد	خیلی زیاد
اولویت دوم	سناریوی باورکردنی شامل آن دسته از موقعیت‌هایی است که می‌تواند در آینده تحقق یابد و به‌عبارت دیگر آن دسته از آینده‌هایی است که براساس دانش فعلی بشر امکان‌پذیر است و مخالف و متناقض با اصول فیزیکی بشر امروزی نیستند. در این سناریو شکست و رفتن گروه‌های تکفیری از غرب آسیا و حضور آنها در مناطق دوردست مثل آفریقا یا آسیای شرقی دور و زدن ضربات محدود و کم‌اهمیت به امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.	احتمال رخ دادن زیاد	زیاد
اولویت سوم	سناریوی مطلوب این دسته از آینده‌ها، آینده‌های مطلوب ما هستند و برخلاف آینده‌های دیگر و به دلایل اینکه بیشتر ذهن‌گرا و ارزشی هستند با آینده‌های محتمل و ممکن تفاوت دارند. در این سناریو از بین رفتن کامل و ریشه‌کن شدن گروه‌های تکفیری و عدم تهدید امنیت جمهوری اسلامی ایران، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.	احتمال رخ دادن کم	کم
اولویت چهارم	سناریوی ممکن سناریوی ممکن یکی از سناریوهایی است که از اهمیت کم‌تری از بعد تحقق آن نسبت به سایر سناریوها وجود دارد و به‌همین علت در دسته آینده ممکن قرار می‌گیرد. در این سناریو پیروزی کامل گروه‌های تکفیری در منطقه و امکان به‌چالش کشیدن کامل امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با ورود آنها به کشور جمهوری اسلامی ایران، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.	احتمال رخ دادن کم	خیلی کم

نتیجه‌گیری

گروه‌های تکفیری، توسط نیروهای اطلاعاتی امریکا و انگلیس و کمک‌های مالی کشورهای شورای همکاری خلیج‌فارس برای مقابله با قدرت شیعیان و افزایش نفوذ ایران ایجاد شد و ترکیه نیز به‌دلیل رقابت و مقابله با قدرت منطقه‌ای ایران و رژیم صهیونیستی با هدف کاهش نفوذ ایران و جلوگیری از حمله احتمالی ایران و متحدانش (حماس و حزب‌الله) و سرگرم کردن افکار عمومی و انحراف توجهات از مسائل اعراب و رژیم صهیونیستی به حمایت از گروه‌های تکفیری پرداخت. همان‌گونه‌که در فرضیه اصلی پژوهش مطرح شد: ازدیدگاه آینده‌پژوهی رفتار گروه‌های تکفیری با تشدید فرقه‌گرایی مذهبی، اختلافات قومی و زبانی، آینده امنیت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و تمامیت ارضی جمهوری اسلامی ایران را تحت تأثیر قرار می‌دهند که در این پژوهش در تجزیه و تحلیل اطلاعات قدرت‌های منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای با طرح مسائلی مثل شیعه‌هراسی، اقدام به فرقه‌گرایی مذهبی در محیط امنیتی جمهوری اسلامی ایران نمودند و قدرت‌های فرمانطقه‌ای با پشتیبانی از گروه‌های تکفیری با طرح تجزیه‌طلبی در کشورهای عراق و سوریه اختلافات قومی و زبانی بین اقوام کرد و بلوچ و ترکمن را در کشورهای همجوار با جمهوری اسلامی ایران به‌وجود آوردند و با ورود گروه‌های تکفیری به حریم امنیتی خلأهای نفوذ در مرزهای جمهوری اسلامی ایران، مرزبانان جمهوری اسلامی ایران و انجام عملیات تروریستی در حرم حضرت امام(ره) و مجلس شورای اسلامی، امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را تحت تأثیر قرار دادند.

لذا براساس مطالعه روندها و سناریوهای مطرح‌شده گروه‌های تکفیری به‌دلیل اینکه تفکر تکفیری در محیط امنیتی جمهوری اسلامی ایران و بسترهای آن در کشورهای همجوار با جمهوری اسلامی ایران وجود دارد در چارچوب سناریوی محتمل ادامه وضعیت موجود همین روندها و احتمال اینکه ازطرف گروه‌های تکفیری، ضرباتی قابل‌توجه به امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در مناطق قابل‌نفوذ وارد شود؛ وجود دارد.

گروه‌های تکفیری به‌عنوان مولود اشغال‌گری امریکا از سال ۲۰۱۳ در قامت دولت اسلامی شام و عراق در عراق رشد و گسترش پیدا کرد و توانست بر قسمتی از محور مقاومت تسلط یابد. محور مقاومت، منطقه راهبردی جمهوری اسلامی ایران است و هرگونه بی‌نظمی و بی‌ثباتی سیاسی و نظامی در هریک از کشورهای حوزه ژئوپلیتیک شیعه، باعث بی‌ثباتی و تهدید امنیت ملی این مجموعه ژئوپلیتیک می‌شود. بنابراین، داعش به‌عنوان عامل تهدید، باعث بی‌ثباتی و بی‌نظمی در این منطقه شده و تهدیدات گسترده‌ای را علیه امنیت جمهوری اسلامی ایران و محور مقاومت در چهار بعد امنیتی، نظامی، سیاسی،

اقتصادی و اجتماعی به همراه داشته که عبارتند از:

- در بعد نظامی، بقا و امنیت فیزیکی عراق و سوریه را با خطر سقوط مواجه کرده و مصمم به سرنگونی ایران است و از آنجاکه داعش ثروتمندترین گروهک تروریستی است، در صورت دستیابی غیرقانونی به سلاح کشتار جمعی، از آن علیه دشمنان خود استفاده خواهد کرد. ایران با داشتن ۱۵۰۰ کیلومتر مرز مشترک با عراق و رشد و گسترش داعش در افغانستان، از ناحیه مرزهایی شرقی و غربی خود در تیررس گروه‌های تکفیری قرار گرفته و حلقه محاصره فیزیکی آن تنگ‌تر شده است.

- در بعد سیاسی، باعث تضعیف دولت سوریه، حزب‌الله لبنان و عراق می‌شود که این امر باعث منحرف کردن بیداری اسلامی، تضعیف دوباره شیعیان و حضور دوباره نیروهای امریکا در قالب ائتلاف علیه داعش و چرخش توازن قدرت به سمت رژیم غاصب صهیونیستی و اعراب محافظ‌کار می‌شود.

- در بعد اقتصادی با تسلط بر بخش‌هایی از محور مقاومت، باعث کاهش روند تجارت صادرات و واردات بین ایران، سوریه و عراق شده و در صورت تسلط بر ژئوپلیتیک انرژی شیعه، باعث اختلال در صدور انرژی و تغییر موقعیت ژئوپلیتیکی ایران به نفع امریکا می‌شود که این امر محصور شدن ایران در منطقه را در پی خواهد داشت.

- در بعد اجتماعی، باعث مخدوش شدن منزلت ایدئولوژی جمهوری اسلامی ایران، تخریب فرهنگ اسلامی و مخدوش کردن چهره اسلام ناب محمدی (ص) و توسعه مفاهیمی به غیر از ایده نظام سیاسی جمهوری اسلامی شده و در صورت تسلط کامل بر محور مقاومت می‌تواند باعث ایجاد تنش‌های قومی - قرقه‌ای، بسترسازی برای گروه‌های افراطی و برخورد‌های مسلحانه در مرزهای ایران شود.

هنوز در عمل، اراده‌ای بین نخبگان حکومتی در دولت‌های اسلامی برای همگرایی نیست و از این رو، گروه‌های تکفیری با نام اسلام، زمینه‌های واگرایی را بین کشورهای اسلامی فراهم می‌کنند. لازم است در داخل کشور با اقدامات تفرقه‌افکنانه مذهبی و قومی، مقابله جدی صورت گیرد. مسئولان امنیتی و اطلاعاتی کشور با رصد همه‌جانبه اقدامات گروه‌های تکفیری در مناطق غرب و شمال غرب و شرق کشور، از تحرک بیش‌ازحد این گروه‌ها ممانعت به عمل آورند.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که رفتار گروه‌های تکفیری در آینده امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را می‌توان در قالب چهار سناریو، تجزیه و تحلیل و نتیجه‌گیری کرد که عبارتند از:

۱. سناریوی محتمل: یعنی ادامه وضعیت موجود و همین روندها و احتمال اینکه

از طرف گروه‌های تکفیری ضرباتی قابل توجه به امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در مناطق قابل نفوذ وارد شود، وجود دارد.

۲. سناریوی مطلوب: از بین رفتن کامل و ریشه کن شدن گروه‌های تکفیری و عدم تهدید امنیت جمهوری اسلامی ایران.

۳. سناریوی ممکن: پیروزی کامل گروه‌های تکفیری در منطقه و امکان به چالش کشیدن کامل امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با ورود آنها به کشور.

۴. سناریوی باورکردنی: شکست و رفتن گروه‌های تکفیری از غرب آسیا و حضور آنها در مناطق دوردست مثل آفریقا یا آسیای شرقی دور و زدن ضربات محدود و کم‌اهمیت به امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران.

شدت و ضعف هر کدام از این سناریوهای چهارگانه در قالب ۱۲ شاخص سنجیده شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که گروه‌های تکفیری در آینده در مناطق قابل نفوذ بر اساس سناریوی محتمل می‌توانند ضرباتی بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران وارد کنند و سناریوی محتمل نسبت به سایر سناریوها از جهت عملی بودن تهدید علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران از اهمیت بالایی برخوردار است.

منابع

- آجیلی، هادی و مبینی‌کشه، زهرا (۱۳۹۴)، نقش داعش در شکل‌گیری معادلات جدید در خاورمیانه، فصلنامه حبل‌المتین، دوره سوم شماره ۹.
- برزگر، کیهان (۱۳۸۸)، سیاست خارجی ایران از منظر رئالیسم تدافعی و تهاجمی، فصلنامه روابط خارجی، سال اول. شماره اول.
- بزرگمهری، مجید و نعمتی، فاطمه (۱۳۸۷)، تأثیر دیپلماسی رسانه‌ای بر سیاست خارجی تبیین راهکارها، فصلنامه علوم سیاسی، شماره ۱۷.
- بصیری، محمدعلی و سالدورگر، الهه (۱۳۹۶)، بررسی علل و عوامل شکل‌گیری داعش، فصلنامه سیاست، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۷، شماره ۳.
- بصیری، محمدعلی و مجیدی‌نژاد، سیدعلی (۱۳۹۶)، واکاوی تهدیدات امنیتی داعش بر محور مقاومت و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، دوره ۴۸، شماره ۱۴.
- پژوهنده، محمدحسین (۱۳۸۶)، آسیب‌شناسی وحدت اسلامی، نشریه علوم اجتماعی، مجله پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، شماره ۳۹.
- ثریا، جمشید (۱۳۸۴)، امریکا، تروریسم و بنیادگرایی، فصلنامه اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۲۱۹ و ۲۹۰.

- جعفری ولدانی، اصغر (۱۳۸۴)، مواضع و عملکرد کشورهای عربی نسبت به تحولات عراق، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت خارجه.
- جعفری، حسن و بهرامی خوشکار، محمد (۱۳۹۳)، جریان‌شناسی گروه‌های تکفیری انحرافی در اسلام، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، دوره ۴، شماره ۳.
- چرنوف، فرد (۱۳۸۸)، نظریه و زیرنظریه در روابط بین‌الملل، ترجمه علی‌رضا طیب، تهران: نشر نی.
- حاجیانی، ابراهیم (۱۳۸۳)، بررسی جامعه‌شناختی فرقه‌گرایی مذهبی و تأثیر آن بر نظم و ثبات سیاسی، مجله مطالعات راهبردی، شماره ۲۴.
- حاجیانی، ابراهیم (۱۳۹۱)، مبانی، اصول و روش‌های آینده‌پژوهی، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۵)، اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، تهران: انتشارات پاپلی.
- دانش میرکهن، سیدرحمت‌الله (۱۳۸۷)، راهکارهای تقویت اتحاد میان مذاهب اسلامی، مجله اندیشه تقریب، شماره ۱۶.
- دانشیار، علی‌رضا (۱۳۹۶)، آسیب‌شناسی جریان‌های تکفیری و راهکارهای مقابله با آن، ازمنظر مقام معظم رهبری، قم: مرکز جامع پژوهش‌های تکفیری، پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی.
- دهشیار، حسین (۱۳۸۶)، شاکله استراتژی امنیتی ایران، فصلنامه سیاست جهانی، دوره ۴، شماره ۳۳.
- دهنوی، مهدی و تاج‌آبادی، حسین (۱۳۹۳)، فدرالیزم عراق و امنیت ملی ایران؛ فرصت‌ها و چالش‌ها، فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، شماره ۱۸.
- روحی براندق، کاوس و مرادی، لیلیا (۱۳۹۴)، نقد مبانی فکری وهابیت در مسئله امامت، شرک و مصادیق آن باتأکید بر دیدگاه‌های علامه طباطبائی، پژوهشنامه مطالعات قرآنی، دوره ۶، شماره ۲۱.
- زارعان، احمد (۱۳۹۴)، زمینه‌های ظهور و گسترش داعش در محیط امنیتی غرب آسیا، فصلنامه آفاق امنیت، سال هفتم، شماره ۲۳.
- سبحانی تبریزی، جعفر (۱۳۸۵)، تکفیر و تروریسم، درس‌هایی از مکتب اسلام، شماره ۱۰.
- ستوده، علی‌اصغر (۱۳۹۴)، آسیب‌شناسی رشد جریان‌های تکفیری در خاورمیانه، فصلنامه حبل‌المتین، دوره سوم، شماره نهم.
- سوری، رسول (۱۳۹۵)، ایران و تهدیدی به نام سلفی‌گری، فصلنامه دیپلماسی ایرانی، دوره دوم، شماره چهارم.
- سیدنژاد، سیدباقر (۱۳۸۹)، سلفی‌گرایی در عراق و تأثیر آن بر جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال سیزدهم، شماره اول، بهار، مسلسل ۴۷.
- عبدی، عطاءالله (۱۳۹۴)، پیامدهای ژئوپلیتیکی حضور داعش در منطقه محور مقاومت و حوزه نفوذ ایران، فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، شماره ۴۲.

- فرمانیان، مهدی (۱۳۸۶)، مبانی فکری سلفیه، ویژه‌نامه علمی ادیان و مذاهب، انجمن علمی ادیان و مذاهب حوزه علمیه قم، شماره اول.
- فیرحی، داوود (۱۳۹۶)، بررسی علل افراطی‌گری در خاورمیانه، فصلنامه مذاهب اسلامی، شماره ۳۵.
- فیضی، فهیمه و عزیزاده موسوی، سیدمهدی (۱۳۹۴)، ملاک و شرایط تکفیر از دید رشید رضا، پژوهشنامه مذاهب اسلامی، شماره ۳.
- کشاورز، حیدر (۱۳۹۳)، تأثیر سلفی‌گری منطقه‌ای بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال نوزدهم، شماره دوم.
- کلهر، محمدرضا (۱۳۹۶)، نگاهی به مواضع غرب در برابر همه‌پرسی کردستان عراق، اندیشکده راهبردی تبیین، قابل دسترسی در: <http://Tabyincenter.ir>
- کمالی گوکی، محمد؛ کاظمی، اردشیر و سلطانی، محمدجواد (۱۳۹۶)، اقدامات و اهداف داعش در فضای رسانه‌ای: درس‌هایی برای مقابله با آن، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، دوره ۱۳، شماره ۳۹.
- گروه مطالعاتی امنیت (۱۳۸۷)، تهدیدات قدرت ملی، شاخص‌ها و ابعاد، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- مجتهدزاده، پیروز (۱۳۸۱)، جغرافیای سیاسی و سیاست جغرافیایی، تهران: انتشارات سمت.
- مجموع الفتاوی (۱۴۲۶ق)، کتاب التفسیر، بیروت: مکتبه الرشد.
- مجموعه مقالات کنگره جهانی جریان‌های تکفیری (۱۳۹۵)، جلد ۷، قم: دارالعلام لمدرسه اهل‌البیت(ع).
- مشیرزاده، حمیرا (۱۳۸۴)، تحول در نظریه‌های روابط بین‌الملل، تهران: انتشارات سمت.
- مصفا، نسربین و طاهخانی، ستاره (۱۳۹۰)، مجمع عمومی سازمان ملل متحد و مقابله با تروریسم، فصلنامه سیاست، شماره ۱۹.
- میه‌هو، سعد (۱۳۹۳)، چالش داعش بر اقتصاد ایران، اقتصاد ایران، نگاه اول، مرداد ۹۳.
- ناصرآبادی، زهرا (۱۳۷۹)، آینده‌پژوهی، تهران: انتشارات مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی استراتژیک.
- هانی‌زاده، حسن (۱۳۹۷)، اهداف پیدا و پنهان ائتلاف جدید در منطقه، مجله پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، شماره ۴۷ و ۴۸.
- Benotman, Noman & Malik, Nikita (2016). *The Children of Islamic State*, London: Quilliam Foundation, retrieved on September 5, 201.
- Dearden, Lizzie (2016), "Isis Training Children of Foreign Fighters to Become 'Next Generation' of Terrorists," July 29, <http://www.independent.co.uk>, retrieved on September 4,
- Jervis, Robert (1999). "Realism, Neoliberalism, and Cooperation". *International Security*.

– John Mearshiemer.”(2001) *The Tragedy of Great Power Politics*”. New York. Norton Company.

– Zachary, L. & Masters, J. (2015), *Islamic State in Iraq and Greater Syria*, Council on Foreign Relations.

– Makridakis, Spyros et al.”(1982) The accuracy of extrapolation (time-series) methods, *Journal of Forecasting*.

– Hopkins, A. Rebecca (2012) “*Lebanon and the Uprising in Syria*”, from: CRS (Congressional Research Service).

– Katznelson and H. V. Milner, eds., *Political Science: State of the Discipline*, New York: Norton.

– William Samii, Abbas (2008), “A Stable Structure on Shifting Sands: Assessing the Hezbollah-Iran-Syria Relationship”, *The Middle East Journal*, 62(1).

– Moore, Jack (2016), “More than 31,000 Pregnant Women Under Islamic State Rule in Iraq and Syria,” July 3, www.newsweek.com, retrieved on July 17, 2016.

